Slutversion | 2025-10-06
Översättning från ryska Mikael Nydahl

Oleg Michajlov

Svurna jungfrur

I ROLLERNA [1]

MORBROR KEQI – 65 år
TEUTA – 60 år
EDONA – 40 år
LIRI – 25 år
ROZAFA – 17 år
EN GUMMA – över 80 år

Scen 1

Handlingen utspelar sig i vår tid i utkanten av Tirana, Albaniens huvudstad.

Men det är inte det pittoreska Tirana med sitt panorama av snöklädda bergstoppar som man kan blicka ut över från toppen av Sky Tower en klar marsdag. Och inte ens det där andra Tirana som turister sällan sätter sin fot i, med gyttjiga oframkomliga gränder som vindlar fram genom bostadskvarter som frapperar en europeisk betraktare med sin fattigdom.

Nej, det är ett helt annat Tirana, ett som bara existerar i pjäsförfattarens fantasi. Även om vissa vardagsföreteelser och sedvänjor hos pjäsens albaner (som själva kallar sitt land för Shipërija) faktiskt finns på riktigt. Inte desto mindre utspelar sig pjäsen i ett påhittat Tirana, där morbror Keqi Raqipi och hans familj bor i ett stort gammalt envåningshus på en namnlös gata (inte heller i verklighetens albanska

[1] Liten disclaimer: stavningen av de albanska namnen har där det varit möjligt stämts av mot korrekt albansk stavning, men avvikelser kan fortfarande förekomma. (*Ö.a.*)

huvudstad är man särskilt noga med gatuskyltar). Vägg i vägg med huset ligger en liten butik (familjens enda inkomstkälla) och en vanskött trädgård, som sträcker sig ner mot ån Lana, som mest av allt liknar ett smutsigt dike.

Idag är det den fjortonde mars, Dita e Verës, ”Sommardagen”, då man firar sommarens ankomst. I morbror Keqis hus firas det dessutom bröllop. Till själva bröllopet har vi i och för sig kommit för sent: det är redan sent på kvällen och gästerna har nästan skingrats. Spridda röster hörs fortfarande utifrån trädgården, där borden står uppdukade, men här djupt inne i huset är det tyst och dunkelt. Snart kommer ni att bli varse att det alltid är tyst och dunkelt hemma hos morbor Keqi, oavsett årstid, men mer om det senare. Först ska vi bekanta oss med pjäsens huvudpersoner.

Här har vi morbror Keqi själv. Han verkar fruktansvärt gammal, nästan uråldrig, trots att han inte fyllde mer än sextiofem härförleden. Med anledning av bröllopet är morbror Keqi uppklädd i vida byxor, broderad skjorta och väst. På huvudet sitter en hatt som han nästan aldrig tar av. Keqi sitter i en fåtölj med uppkavlade byxben och fötterna i en balja, i vilken en äldre kvinna just häller upp vatten ur en kanna. Det är Teuta, morbror Keqis lillasyster. När hon ställt ifrån sig kannan tvättar hon hans fötter. Det är helt normalt, i Albanien bjuder traditionen att kvinnorna tvättar fötterna på familjens överhuvud – fadern, maken eller äldste brodern. När Teuta har tvättat sin storebrors fötter färdigt kommer hon att torka dem med en stor nött handduk. Då kommer morbror Keqi äntligen att kunna ta på sig sina mjuka innetofflor med krökt tåspets, medan högtidsstövlarna som han pinats i under hela denna långa högtidsdags kommer att stuvas undan i sin kista i väntan på nästa festliga tillfälle. Det är bara det att detta tillfälle aldrig kommer att komma. Morbror Keqi är inne på sitt sista levnadsår. Han kommer att ända sina dagar i ett fängelse innan vinterns första frost kommer. Men det vet morbror Keqi förstås ingenting om. Och ska man vara helt sanningsenlig är förresten morbror Keqi inte alls någon ”morbror”. Såtillvida att han också är en kvinna, i likhet med alla andra roller i pjäsen. Och också denna roll bör spelas av en kvinna.

Sådana som Keqi kallas i Albanien för ”burrnesha”. Och vem de här ”burrnesha” är kommer vi i sinom tid att få veta. Men först ska vi lyssna på vad Keqi och Teuta pratar om.

TEUTA. Är du trött?

KEQI. Vad tror du själv? Dom här förbannade stövlarna… Ta bort dom, det gör ont bara att se dom.

TEUTA. Jag sa ju att du skulle ta en storlek större.

KEQI. Jaså, gjorde du det? När då? Det var ju du som släpade med mig till Alis bod, kom då, snälla kom, som om det inte gick att uppbringa en enda kristen i hela Tirana som kunde göra ett par stövlar. Nejdå, du skulle prompt svassa på arslet för honom. Och han var förstås bara glad.

TEUTA. Det var inte alls så.

KEQI. Precis så var det. Säg inte emot! Jag minns nog. Hur du kvittrade, ”Åh, han är en så duktig skomakare, han kan sina saker han!” Du kvittrade öronen fulla på mig med din Ali. Och nog kunde han sina saker alltid. Ta ögonmått på fruntimmers arsle till exempel, det kunde han!

TEUTA. Tänk på vad du säger, Keqi! Skomakare Ali ligger i sin grav sen åtta år.

KEQI. Det kan väl hända att han gör, frid över hans själ. Men hans stövlar hämnas fortfarande på mig. Dom har plågat mig i tjugo års tid. Göm dom, låt mig slippa se dom.

Teuta kommer mödosamt på fötter, tar stövlarna och går mot en av kistorna.

Så hejdar hon sig.

TEUTA. Ge mig nyckeln.

KEQI. Nyckeln. Nyckeln vill hon ha. Rotting är vad du borde få för dom här stövlarna och ingen nyckel. Låt dom stå, jag gör det själv sen.

Teuta ställer stövlarna på kistan.

KEQI. Ge mig en skvätt raki till.

Teuta svarar inte, hon rör sig inte ur fläcken.

KEQI. Är du döv? Vill du så gärna smaka rottingen? Banne mig om det inte är det du vill, Teuta! Jag bryr mig inte om att du är min syster!

Keqi sträcker sig efter sin käpp, som hänger på fåtöljryggen.

Teuta går fram till ett litet bord där det står en bricka med en flaska raki och ett enda glas. Hon häller upp och ger Keqi glaset.

KEQI (*tömmer glaset*). Mer.

TEUTA. Det kanske räcker så? Du kommer att få ont i huvudet.

KEQI. Prat. Vad vet du om mitt huvud?

Teuta häller upp mer, ger honom glaset. Utan ett ord ser hon på medan han dricker upp rakin.

KEQI. Men nu räcker det. Du kan ta lite själv. Sen.

TEUTA. Som jag har drömt om detta bröllop.

KEQI. Tänker du också ta till lipen nu, din höna? Som om det inte var nog att Edona går runt och hulkar från arla till sent, som om jag skickade vår Sali till slakt!

TEUTA. Hon gifter bort sin son, hon har all rätt.

KEQI. Det är ingen som har rätt till nåt i det här huset. Det glömmer ni visst hela tiden, va?

TEUTA. Var inte arg, Keqi, vilken fest det blev ändå! Och så grann du var på brudgummens plats.

KEQI. Prata inte strunt. Sluta upp att kvittra en massa strunt, hur många gånger ska jag behöva säga det. Jag skäms ögonen ur mig också utan din hjälp: ingen brudgum hade vi att visa upp för brudens släkt, vi gifte bort honom på distans, på fullmakt.

TEUTA. Men brudgummen hör ju under alla omständigheter inte hemma på bröllopsfesten. Känner dom inte till sedvänjorna?

KEQI. Vad har kalaset med det här att göra? Vi har inte visat honom för dom överhuvudtaget! Inte alls! Känner du skillnaden?

Tystnad.

KEQI. Har du förklarat allt för honom?

TEUTA. Så gott jag kunnat. Jag sa: när du gör barn ska du bita ihop tänderna, för då blir det en pojke. Så sa alltid min Dalmat.

KEQI. Det är väl ingen som bryr sig om vad din man brukade säga. Det enda viktiga är att vår lilla ponke begriper vad som krävs av honom.

TEUTA. Sali är inte nån liten ponke längre. Till exempel har han fått upp ögonen för såna där tidningar, med otillständigt innehåll. En gång när jag kom in till honom hade han rivit ut några sidor och satt upp på väggarna. Jag begrep först inte ens vad han hade klistrat upp dom med. Då tog han fram sin doning och visade …

KEQI. Jag vill inte höra mer! Fy så motbjudande. Säg åt Edona att göra henne i ordning.

TEUTA. Idag?

KEQI. När trodde du? Om ett år?

TEUTA. Jag sa nej till min Dalmat i tre dar och tre nätter. Sån är traditionen. Mot onda andar.

KEQI. Och? Hjälpte det dig kanske? Titta i spegeln bara, du ser själv ut som en ond ande. Luktar som en gör du också.

TEUTA. Snälla Keqi!

KEQI. Vad? Va? Vadå tre dar? Varför det? Låt henne lägga sig och sära på bena bara – det är allt som behövs. Hon har förresten säkert vanan inne.

TEUTA. Varför säger du så om flickebarnet?

KEQI. Jag säger bara att det inte är nån idé att dra ut på det. Det är det enda jag säger. Och så säger jag att ju förr Sali gör henne på smällen desto bättre. Vi behöver en pojke. Men säg åt Edona att komma hit med henne först. Vi måste kontrollera vad hon är för en flicka.

TEUTA. Det är inget karlgöra. Det klarar vi själva.

KEQI. Jag litar inte på er. Ni kärringar håller alltid varann om ryggen. Ni har hjärtan av vax. Det är inte för ros skull som brudens far ger brudgummen en kula i present på bröllopet. (*Han tar upp en kula ur fickan på västen.*) Här är den, kulan. Bezim kan våra sedvänjor. Därför fick jag en.

TEUTA. Fast du är ju inte brudgummen, och han är inte brudens far.

KEQI. Han är hennes farbror. Av samma blod som hon. Och familjens överhuvud.

TEUTA. Men vem är hennes far?

KEQI. Har allt trillat ur huvet på dig? Du lyssnar aldrig på mig.

TEUTA. Förlåt Keqi. Ni gjorde upp så fort om saken bara. Förr i tiden tog ett bröllop en hel vecka, men nu skulle allt vara klart på momangen… Säden ska malas på måndagen, och på torsdagen lägger man upp veden. Vi hann ingenting. Inte ens nån slakt har vi hunnit.

KEQI. Säd hit och ved dit. Det är ingen mer än du som kommer ihåg dom där sederna.

TEUTA. Men din Bezim kom ihåg kulan.

KEQI. Det är nåt helt annat. Det är nåt män emellan.

TEUTA. Och jag har inte ens lärt känna den nya släkten ordentligt.

KEQI. Det behövs inte heller. Jag tänker inte släppa nån av dom över tröskeln förrän det föds en pojke.

TEUTA. Folk kommer att prata. Du sa ju själv att de såg snett på oss när vi inte visade upp brudgummen. Och nu gömmer vi undan bruden också. Gud give att det inte blir bråk.

KEQI. Det blir det inte. Jag har förklarat allt för Bezim, han känner till vår situation. Det var han själv som föreslog ett bröllop via fullmakt. Så han kommer inte att säga nåt. Och han kommer att hålla dom andra lugna. Han är från landet, där har dom hårda nypor. Men bror hans drog till stan och läste till professor. Släkten hemma på landet betraktade han som smuts. Men när han gick hädan, då fanns det ingen att begrava honom. Hustrun hans hade dött för länge sen, i barnsäng. Som tur var kom Bezim åkande och styrde upp allt enligt skick och bruk, som seden bjuder. Sin föräldralösa brorsdotter drog han också försorg om…

TEUTA. Det var brodersarvet han var intresserad av, inte brorsdottern. Annars hade han inte haft så brått att dumpa över henne på oss, som ett sprucket gammalt krus.

KEQI. Det här förstår du dig inte på! Det står i Kanun: ”En kvinna ärver vare sig föräldrar eller make.”

TEUTA. Det är precis det jag säger.

KEQI. Nej, det är precis det du inte säger! Kanun är vår enda lag, vi ska leva som Lekë Dukagjini har bjudit oss, och inte efter nån Konstitution hit och dit. Så länge ni befinner er i mitt hem ska ni följa Kanun.

TEUTA (*med låg röst*). Men är det ett liv.

KEQI (*hör henne inte*). Bezim håller också på Kanun. Han är en karl av den gamla stammen. Vi lärde känna varann på ett bygge, vi sov i britsarna bredvid varann på arbetarhemmet. Det var tider det! Ingen vågade se snett på mig, än mindre kröka ett hår på mitt huvud.

TEUTA. Ja, på Envers tid var det ordning och reda.

KEQI. Du skulle bara våga! Du skulle bara våga säga nånting sånt! Om du uttalar det namnet en enda gång till så ska du få smaka på rottingen!

TEUTA. Jag säger inget, käre bror, jag säger inget! Var inte arg på mig. Kom ska jag torka dina fötter.

Keqi lugnar sig, låter Teuta torka hans fötter och sätta på honom de mjuka innetofflorna med böjd tåspets. Men han gör sig ingen brådska att resa sig ur fåtöljen.

KEQI. Så när Bezim kom till stan och såg med egna ögon hur människor lever där, då sa han till mig: ”De yttersta tiderna är här, Keqi! Kvinnorna har skaffat sig arbete, klippt av kjolen, går med magen bar och bär ringar i naveln. Och så låter de amerikanarna…” (*Han gör en karakteristisk gest.*)

TEUTA. Varför just amerikanarna?

KEQI. För att alltihop är deras fel. Det är dom som är roten till allt ont. Och serberna, förstås.

TEUTA. Strunt heller! Under hela mitt långa liv har jag inte sett en enda amerikanare med mina egna ögon.

KEQI. Kvinna! Bara för att du inte har sett en amerikanare betyder inte det att de inte finns i verkligheten.

TEUTA. Men hur kan det då komma sig att så fort man köper nåt amerikanskt så är det gjort i Kina?

KEQI. Varför frågar du det? Försöker du göra mig arg?

TEUTA. Jag säger bara att när ska vi öppna presenterna till de unga tu?

KEQI. Det är inte ditt bekymmer. Du sa det ju själv: presenterna till de unga tu. Är du ung kanske? Nej. Du är gammal. Så håll dig borta. Presenterna är till henne. Vår viktigaste present är pojken. Arvingen. Några andra presenter behöver jag inte. Seså, sätt igång, säg åt Edona att skynda på och komma hit med flickungen. Och att hon ska ge henne vallmodekokt att dricka, annars kommer hon väl att sätta sig på bakhasorna och skrika och ha sig bevars.

TEUTA. Keqi, tänk efter, vallmodekokt ger man till spädbarn, men hon är ett präktigt ungsto. Jag har gett henne några av mina tabletter, dom som jag tar för sömnen. Så nu vet hon knappt vad hon heter längre.

KEQI. Precis som du då. Än vill du öppna presenter, än finns det inga amerikanare.

TEUTA. Ska vi öppna dom då?

KEQI. Men se där! Där har vi ju en till! Till allas beundran! (*Till Teuta.*) Det är du som har uppfostrat henne!

En rullstol med en flicka i kommer in i rummet. Det är Liri – Teutas dotter och Keqis systerdotter. I hennes knä ligger en prydligt ihopvikt brudklänning och en vackert broderad påse.

KEQI. Vad gör du här? Du har inget att skaffa i männens halva.

LIRI. Som om jag inte har sett allt redan i kvinnornas.

KEQI. Uppnosig har du också blivit, Liri. Har väl inte fått smisk på länge.

LIRI. Smiska på ni bara, mig gör det detsamman, för jag känner ändå ingenting från midjan och ner. Kort sagt, jag kan rapportera att Edona har hjälpt henne att byta om. Här har ni klänningen. Och här allt guld hon hade på sig. (*Hon lyfter upp den tunga påsen.*)

Keqi skuttar piggt upp ur fåtöljen och går fram till Liri. Han rycker girigt åt sig påsen och skakar den.

KEQI. Var det allt? Säkert att hon inte hade nåt mer på sig?

TEUTA. Nej, Keqi, jag har kontrollerat. Bara kläder och smycken. Hennes smink kastade jag med en gång. Annars ingenting.

KEQI. Bra. Fattas bara att vi skulle få in en massa mobiltelefoner i huset. Eller nånting ännu värre.

LIRI. Som om det kan bli värre.

KEQI. Uppnosig igen! Svara på det här istället: du stoppade väl inte på dig nånting på väg hit?

LIRI. Det vore nåt!

KEQI. För det tänker jag kontrollera. Hennes farbror har gett mig en lista. Över alla smycken.

LIRI. Har han inget bättre för sig.

TEUTA. Liri, var inte oförskämd mot din morbror.

KEQI (*till Teuta*). Är du fortfarande kvar? Då kommer vi inte att bli klara förrän imorgon bitti.

TEUTA. Jag är på väg, Keqi. Vi kommer snart med henne. (*Tar baljan med vatten och går mot utgången.*)

LIRI. Va, tänker ni tillbringa bröllopsnatten tillsammans med dem?

KEQI. Jag har visst glömt fråga dig om lov.

LIRI. Jag menar allvar. Tänker ni verkligen gå dit?

TEUTA. Sali är en stor pojke, han klarar det själv.

KEQI (*till Teuta*). Ska du gå nån gång eller?

Keqi tar upp ett flera gånger ihopvikt pappersark ur fickan. Han vecklar upp det och försöker läsa vad som står på det. Lägger ifrån sig pappret på bordet. Känner irriterat efter i fickorna på jakt efter sina glasögon.

LIRI. Den fjortonde mars.

KEQI. Va?

LIRI. Sommardagen.

KEQI. Vad menar du?

LIRI. Ännu en sommar… Ännu en i raden…

KEQI. Har du kommit hit för att gråta och klaga? Räcker inte platsen i ditt eget rum?

LIRI. Du hade helst sluppit se mig, eller hur.

KEQI. Du får gärna stanna kvar. Sitt tyst bara.

LIRI (*skrattar tyst*). Så sa du alltid när jag var liten också, när dom andra männen kom på besök. Jag brukade sitta och lyssna på era samtal.

KEQI. Och så brukade du hämta askfat åt oss. ”Doppa här”, sa du. ”Doppa här”… (*Paus.*) Du har väl slutat röka? För om mor din får reda på det…

LIRI. Vad gör hon då? Tänk om hon förbjuder mig att springa runt på stan själv?

KEQI. Jag kan inte hitta mina glasögon. Jag har säkert glömt dem i butiken.

LIRI. Ska jag köra och leta?

KEQI. Det behövs inte. Du kom väl inte hit bara för att gå din väg igen?

LIRI. Du läser mina tankar.

KEQI. Strunt heller. Utan mina glasögon kan jag inte ens läsa vanliga bokstäver, än mindre tankar.

LIRI. Tänker ni verkligen göra det, på riktigt?

KEQI. Hon är varken den första eller den sista. Fråga mor din hur det gick till när hon blev bortgift. Hon hatade din far hela sitt liv. Hon hatar honom fortfarande trots att han ligger i graven sen tjugofem år tillbaka. Å andra sidan kan hon knappt öppna munnen utan att nämna sin Dalmat. (*Härmar Teuta.*) ”Å, min Dalmat! Min make! Ett hjärta av guld!” Fast han slog henne halvt ihjäl och brukade jaga ut henne naken på gården. Alla grannarna visste. Men vi ska vara så försiktigt. Edona ska se till att Sali inte gör nåt dumt med henne.

Medan hon lyssnar på Keqi viker Liri upp brudklänningen som ligger i hennes knä. Hon trycker den mot sin egen kropp, som om hon provade den.

LIRI. Klär den mig?

Keqi ser på Liri utan att svara.

LIRI. Jag hade velat titta på mig i spegeln? (*Till Keqi.*) Hade inte du velat prova den?

En mycket lång paus.

LIRI. Förlåt, förlåt mig morbror…! Så dum jag är, dum och elak! Förlåt! Snälla, bli inte arg på mig!
KEQI. Inte är jag arg, flicka lilla… Jag går och hämtar glasögonen. (*Han går mot utgången.*)

Teuta kommer in.

TEUTA (*får syn på Liri med klänningen i händerna*). Vad är det du gör?! Man får aldrig prova nån annans klänning. Det betyder otur.
LIRI. Bara om man tänker gifta sig. Vilket jag inte ens kan drömma om.
TEUTA. Keqi, vart är du på väg?
KEQI. Jag ska hämta mina glasögon. Jag glömde dem i butiken.
TEUTA. Ta mina. (*Plockar fram sina glasögon.*)
KEQI. I dina ser jag ingenting överhuvudtaget.
TEUTA. Men butiken måste larmas av först. Och då måste vi ringa och störa folk mitt under en högtid. Dom är förresten säkert fulla allihop såhär dags.
KEQI. Så dom firar dom… Medan jag ska sitta här helt blind, är det det du menar?
TEUTA. Vad är det du behöver läsa? Jag kan läsa åt dig.
KEQI. Lämna mig ifred allihop!

Teuta går åt sidan, muttrande.

TEUTA. Inte ett ord tål han…
KEQI. Var är Edona?!
TEUTA. Hon torkar håret på henne, dom kommer snart. Dom hade haft i så mycket spray att vi blev tvungna att tvätta håret på henne först. Ska vi inte titta lite på presenterna i alla fall?
KEQI. Gör som ni vill. Ni kan dansa napoloni här om ni har lust. Låt mig vara bara!

Teuta går fram till kistan där man lagt presenterna. Hon tar upp en av de vackert inslagna kartongerna och skakar den. Så kastar hon en blick på Keqi, som irriterat går av och an i rummet, och lägger tillbaka den igen.

LIRI (*plötsligt*). Och om hon inte är oskuld?

Keqi stannar upp. Han säger inget.

TEUTA. Prata inte strunt, din dumsnut. Hon är av god familj, dotter till en professor.

LIRI. Det är precis det jag menar. Kommer du att skjuta henne, morbror Keqi?

TEUTA. En vacker dag kommer jag att skjuta dig med mina egna händer. Och gräva ner dig under päronträdet ute i trädgården. Och säga att jag har aldrig har haft nån dotter.

Keqi går snabbt fram till bordet, tar upp pappret och ger det till Teuta.

KEQI. Läs.

Medan Teuta tar fram glasögonen, som hon redan hunnit stoppa undan igen, häller Keqi ut smyckena i påsen i en hög på bordet.

TEUTA (*med låg röst*). I värsta fall får vi väl nacka en tupp och ta hans blod på lakanet…

KEQI. Läs!

TEUTA. Jag håller på, Keqi, jag håller på… (*Tar på sig glasögonen.*)

KEQI. Ingen kommer att bry sig om era gamla lakan. Bezim har redan sålt sin brors lägenhet och åker tillbaka ut på landet imorgon. Frågan är avgjord. (*Till Teuta.*) Nå? Hur länge ska jag behöva vänta?

TEUTA (*läser*). ”Halskedja av guld med en röd sten i ett hänge”. Vad ska det betyda? En rubin?

KEQI (*rotar runt bland smyckena*). Vänta lite… Här är den. Jo, det är nog en rubin. (*Lägger smycket åt sidan.*) Fortsätt.

LIRI. Va, tänker ni verkligen kontrollräkna guldet?

KEQI. Knip mun.

TEUTA (*läser*). ”Halskedja av guld, tjock”. Hittar du den?

KEQI (*drar fram en kedja ur högen*). Är den här tjock?

TEUTA. Det beror på hur man ser det.

KEQI. Det finns ingen tjockare.

TEUTA. Då är det den. ”Hårgrej. Vit med blå stenar.” Det märks att det är en karl som skrivit. Menar han en kam eller?

KEQI. En ägrett.

TEUTA. Va?

KEQI. Det heter ägrett. Här är den. (*Håller upp så att alla kan se.*)

TEUTA. Så vacker den är. Är det silver?

KEQI. Bezim sa att det är vitt guld. Vi får kolla upp det. Jag tar det till juveleraren sen.

Nu kommer en medelålders kvinna med ett trött ansikte, stelt som vax, in i rummet. Det är Edona. Med ett fast grepp om axlarna leder hon en ung flicka, klädd i nattlinne. Keqi och Teuta är så uppslukade av dyrbarheterna att de inte ens lägger märke till dem. Men det gör Liri. Hon ser dem, men säger inte ett ord. Hon rullar bara åt sidan så att de ska kunna komma fram. Inte heller Edona säger något. Det gör hon förresten aldrig. Också Rozafa tiger, men det är för att hon har fått lugnande preparat.

TEUTA (*läser från listan*). ”Vigselring av guld”. Så klart.

Teuta snappar åt sig ringen ur den allmänna högen.

TEUTA. Så tunn den är.

KEQI. Så den duger inte åt dig? Börja inte nu igen…

TEUTA. Varför säger du så, Keqi! Det är ju inte jag som ska ha den. Göm undan allt det här i kassaskåpet sen.

KEQI. Jag ska nog klara mig utan dina kärringråd, ska du se.

Plötsligt frustar Liri till av underkvävt skratt. När Keqi och Teuta vänder sig om mot henne får de syn på Edona och Rozafa. Teuta springer beskäftigt upp.

TEUTA. Och här har vi ju Rozafa, här har vi vår skönhet, aj, vilken skönhet!

ROZAFA. Var…?

TEUTA. Vad då, min kära?

ROZAFA. Min farbror…

TEUTA. Din farbror har åkt. Hem till sig, till landet. Nu bor du här hos oss.

ROZAFA. Jag vill gå…

TEUTA. Du ska snart få gå, lägg dig ner… Allt kommer att bli bra, min lilla fågel.

ROZAFA. Släpp mig…

KEQI. Vad har du gett henne? Flugsvamp eller?

TEUTA. Hon har fått några av mina tabletter, sa jag ju. (*Till Rozafa.*) Hur känner du dig, dockan min? Du mår inte illa?

KEQI. Prata inte så förtvivlat. (*Tar en nyckel från sitt midjebälte och håller fram den mot Teuta.*) För bort henne. Det är dags.

TEUTA (*tar emot nyckeln*). Nå, då var det väl dags då.

Teuta går först ut. Efter henne går Edona, fortfarande med Rozafa i ett fast grepp. Det blir tyst.

KEQI. ”Maken är sin hustrus huvud, på samma sätt som Kristus är Kyrkans, och tillika är Han kroppens Frälsare.”

LIRI. Menar du Sali?

KEQI. Jag menar i största allmänhet. Jag menar att det är så det är inrättat.

LIRI. Då förstår jag.

KEQI. Du förstår ingenting. Jag förstår inte nånting jag heller.

Teuta kommer inspringande.

KEQI. Vad är det?

TEUTA. Det är fel nyckel, Keqi. Du gav mig nyckeln till kassaskåpet.

Keqi känner efter i midjebältet, där det hänger en nyckel till. Hon tar loss den. Hon och Teuta byter nycklar.

KEQI. Vad är det här, nu tog jag fel igen. Påminn mig om att jag måste byta lås i Salis rum sen. Annars kommer det att fortsätta så här…

TEUTA (*i farten*). Jag ska påminna dig, jag lovar, jag lovar, bara jag inte själv glömmer det. (*Hon går ut.*)

Det blir tyst. Keqi och Liri blir sittande i den tunga och plågsamma tystnaden, som inte bryts förrän Teuta kommer tillbaka in i rummet.

KEQI. Och var är Edona?

TEUTA. Kvar där, på rummet. Jag gav henne nyckeln. För säkerhets skull.

KEQI. Du är för dum, det skulle du inte ha gjort. Gud vet vad Edona kan få för sig.

TEUTA. Sluta. Hon är ju mor.

KEQI. När fosterlandet behöver hjältar föder kärringarna idioter. Jag syftar på henne och Sali.

Keqi går fram till bordet, sätter sig ner och sträcker fram listan över smycken till Teuta.

KEQI. Sätt igång, var slutade vi nånstans?

Motvilligt går Teuta fram till Keqi och tar emot listan. Hon sätter sig bredvid honom.

TEUTA (*samtidigt som hon lyssnar in i tystnaden ur husets inre*). Med vigselringen. (*Hon läser.*)
”Örhängen i form av fjärilar. Med pärlor.”
KEQI. Här. Här är de. Av guld.

I samma stund hörs ett avlägset dämpat kvinnoskrik. Det är en kvinna som skriker och skriker…

KEQI (*uppfordrande*). Läs vidare! Nå?!

Skriken fortsätter.

TEUTA (*läser högre för att överrösta skriken*). ”Armband – orm med ögon av smaragd”.
KEQI. Den har vi här. Titta vilka ögon!

Liri rullar lite närmare Keqi och Teuta.

LIRI. Men hör ni inte? Har ni blivit helt döva? Sluta upp med det där!
TEUTA. Kanske borde vi verkligen… gå och… och titta efter?
KEQI. Sitt kvar. Nu är det för sent.
LIRI. Varför skriker hon? Varför skriker hon så hemskt? Gör det så ont?
TEUTA. Det gör inte det minsta ont. I början kan det kännas lite otrevligt. Särskilt om man är ovan. Men sen går det bra. Man lägger knappt märke till det. Jag minns hur min Dalmat brukade slita och ligga i ovanpå mig, medan jag lugnt kunde ligga och…

Plötsligt slår Keqi till Teuta hårt i ansiktet. Hon ger till ett skrik av smärta och tar sig för kinden. Hon säger inget. Inte heller Keqi säger något. Liri har slagit armarna om huvudet och säger inget.
Den enda som hörs är Rozafas skrik.
Mörker.

Scen 2

Morbror Keqis butik. Det är en liten affär av det slag där man kan hitta allt under samma tak, men framför allt förstås varor med lång hållbarhet: kolonialvaror, konserver, öl och mycket annat.

I kassan – som bemannas av Lili – hänger affischer med Moder Teresas porträtt, en hylla med souveniraskfat i form av bunkrar (vilka under Enver Hoxha uppfördes i en kolossal mängd över hela Albanien), ett ställ med vykort och ett annat med cigaretter.

Dörren står öppen ut mot gatan. Vid ingången till butiken tillbringar morbror Keqi en stor del av dagen, sittande på en plaststol. Han småpratar med grannar och förbipasserande, bjuder in dem till affären. Det är här, på gatan, som han dricker sitt te och röker sina cigaretter, in i butiken går han inte annat än vid särskilda behov. För dessa ”särskilda behov” är affären försedd med en toalett, vars dörr är belägen mellan hyllorna med varor. Dessutom kan man gå raka vägen från affären in i huset, vilket är mycket bekvämt. I synnerhet för Liri och hennes rullstol. Liri sitter i kassan, bläddrar i någon tidskrift, tuggar tuggummi. Hon blåser bubblor, låter dem spricka.

Nu kommer morbror Keqi in i affären med en urgammal gumma vid armen.

KEQI. Varsågod och stig på, min högt aktade. Försiktigt, här är det ett trappsteg… Ni har inte varit hos oss på länge.

GUMMAN. Så sant, Keqi, så sant…

KEQI. Det här är Liri, min systerdotter. Minns ni henne? Det är Teutas dotter.

LIRI. God dag, tant!

KEQI. Varsågod, stig på och se er om. Liri hjälper er.

GUMMAN. Tack, Keqi. Må gud ge dig hälsa. Du kan gå, jag klarar mig själv. Jag är gammal, men klar i huvudet fortfarande. Jag har inte glömt hur man går och handlar. (*Försvinner längre in i affären.*)

KEQI (*till Liri*). Ta inte betalt av henne.

LIRI. Varför det då?

KEQI. Vem tror du ska sy kläderna åt den lille? Du kanske, med dina krokiga händer?

LIRI. Det har bara gått två veckor sen bröllopet, men ni är redan igång. Borde vi inte börja fundera på namnet också i så fall?

KEQI. Namnet är bestämt sen länge.

LIRI. Har du inte haft bättre för dig.

KEQI. Nu räcker det.

LIRI. Och mina händer är inte alls krokiga.

KEQI. Jag skulle inte ens låta dig sy min liksvepning. (*Han går mot utgången.*)

LIRI. Som om jag skulle ha lust!

Keqi går ut ur affären. Gumman kommer tillbaka med några färgglada paket i händerna – framför allt småkakor och konfekt. Gumman lägger varorna på disken framför Liri.

GUMMAN. Så lik du är bror din. Hur är det med honom? Jag har inte sett honom på länge.

LIRI (*efter en kort stund*). Tant, Rinor är död. Det har snart gått tio år. Han blev dödad.

GUMMAN. På så vis… Det var nån som som sa det, men jag tänkte att det var Sali som gick för att döda Keqis blodsfiende, och att det var han som blev skjuten.

LIRI. Nej, tant, Sali lever och har… hälsan. Han sitter hemma och går aldrig ut. Han är rädd att hans blodsfiender ska döda honom.

GUMMAN. Så då är det Sali som har fått barn?

LIRI. Dom har inte fått det än, tant. Han har knappt hunnit få hustrun över tröskeln.

GUMMAN. Jag förstår, jag förstår… Jag tyckte aldrig om far hans, det var en elak karl. Men Edona, henne har jag alltid tyckt om. Henne är det reda med, hon är arbetsam. Jag såg henne idag. Med nån kille.

LIRI. Ni blandar inte ihop det nu, tant?

GUMMAN. Nejdå, en kille var hon med, en kille… Jag såg det lika tydligt som jag ser dig nu. Han gav henne pengar. Då tänkte jag att pengar ska man aldrig ta upp ute på gatan – det betyder otur. Hur mycket blir jag skyldig?

LIRI. Inget alls, tant. Allt är gratis. Det är en present till er.

GUMMAN. Å, tack så mycket, tack ska du ha!

LIRI. Det är inte mig ni ska tacka, tant. Utan morbor Keqi!

GUMMAN. Det är det jag alltid har sagt – Raqipi är en rejäl familj. Jag kommer gärna och syr kläder åt den lille.

LIRI. Det får ni gärna göra. Vi är alltid glada att se er. Kom så ska jag packa ner era saker i en påse. Så det blir bekvämare att bära dem. (*Packar ner hennes varor i en påse.*)

GUMMAN. Tack min kära. Jag har ju inte köpt så mycket heller. Mer än så här orkar jag inte bära. Lite sånt här och lite sånt där. Så dom mina blir glada. Dom älskar sötsaker. Först ska jag kika till Yllka och Arta. Det är mina systrar. Småkakorna är till dom. Och sen tittar jag till mamma på vägen tillbaka. Hon älskar halstabletter. Och min man måste jag också besöka. Fast han körde mig på porten när jag inte kunde ge honom några barn. Om du vill kan jag titta in till bror din också. Vad tycker han om?

LIRI. Så ni… ska gå till kyrkogården?

GUMMAN. Vart skulle jag annars gå? När jag kom till kyrkogården för första gången i mitt liv var jag fortfarande bara en dum liten flicka, och jag blev så förvånad: ”Men var är alla människor? Här är ju

bara små trädgårdsland!" (*Hon skrattar.*) Det minns jag förstås inte själv, men mamma och pappa brukade berätta det. Varje gång skrattade dom…

Liri sträcker sig mot stället med cigaretter och tar ett paket.

LIRI. Ta dom här cigaretterna i så fall. Dom var det enda Rinor rökte.

GUMMAN. Det finns en sed. När brudgummen kommer till den blivande brudens hus bjuder man honom först på en cigarett. Och när han står där och röker för man plötsligt ut bruden, samtidigt som man bjuder honom på en cigarett till. Om han av ren tankspriddhet tänder den nya cigaretten, då betyder det att han tyckte om bruden. Att han blev förälskad.

LIRI. Rinor var femton. Han hade lärt sig att röka, men han hann aldrig förälska sig. (*Hon vänder sig om och tar ner ett souveniraskfat från hyllan.*) Ta ett askfat till honom också. De väger nästan ingenting.

GUMMAN (*betraktar askfatet*). Min man byggde precis en sån här bunker utanför Gjirokastër. Vi bodde där på den tiden. Visste du att det är Envers hemstad? Han föddes där.

LIRI. Jag vet, tant. Vi har läst om det i skolan. (*Lägger ner cigaretterna och askfatet i påsen med de andra inköpen.*)

GUMMAN. Enver var alltid rädd för fiender, så han befäste landet. Och när han dog föll allting samman. Allt.

Gumman tar påsen och går mot utgången. Så vänder hon sig om.

GUMMAN. Säg till Edona att jag tyckte om den där killen. Det är en bra kille. Han ska sluta ta upp pengar mitt ute på gatan bara. Annars kan det sluta illa. (*Hon går ut.*)

Liri rullar runt disken och fram längs hyllorna. Hon stannar och sträcker sig upp mot hyllan där burkarna med öl står. Lyckas med viss möda få ner en burk, men hinner inte öppna den innan Teutas röst hörs inifrån butikens djup.

TEUTA. Seså, seså, vad sölar du för? Hinken och trasorna är på toaletten.

Liri gömmer ölen bakom ryggen. Teuta kommer in.

TEUTA. Hur kan det komma sig att jag hittar dig vid ölhyllan varenda gång jag kommer in i butiken? Dricker du, eller?

LIRI. Visst. Och röker.

TEUTA. Klockan är redan tre, det är middagstid för Keqi. Och vi måste skura golven.

LIRI. Gör ni det. Vad har det med mig att göra?

TEUTA. Det har som vanligt ingenting med dig att göra. Det har det aldrig. Du har ordnat det bra för dig i livet.

LIRI. Vi kan byta. Jag går och skrubbar golv så kan du sitta här i rullstolen i mitt ställe.

TEUTA. Golven är det hädanefter Rozafa som skurar.

LIRI. Varför det nu då?

TEUTA. För att nu har det gått två veckor.

LIRI. Å, får jag gissa! Och när det har gått två veckor så finns det en gammal sed som säger att då ska den unga hustrun skura golv?

Teuta svarar med att ge dottern en kort knuff i axeln, vilket får Liri att ge till ett skrik och ölburken att förrädiskt falla i golvet.

Tystnad.

Teuta går fram till burken, böjer sig ner, plockar upp den och ställer tillbaka den på hyllan.

TEUTA. Du är så lik din bror ändå.

LIRI. Vet du vad, mamma, det hade varit bättre om du slog mig. (*Hon rullar bort mot kassan.*)

Nu kommer Rozafa in med vattenhink och mopp och trasa i händerna.

TEUTA. Du börjar precis innanför dörren, där är det smutsigast. Och se till att byta vatten ofta. Klarar du det?

Rozafa nickar.

TEUTA. Jag går och hämtar Keqi. (*Går mot utgången.*)

Precis då kommer Keqi in i boden. Han drar Edona efter sig i handen. När Rozafa får syn på Keqi går hon in bakom hyllorna.

KEQI (*till Teuta*). Stäng affären!

TEUTA. Men hon är ju inte ens tre.

KEQI. Stäng sa jag!

Teuta skyndar fram mot dörren för att lyda Keqi.

TEUTA. Vad är det som har hänt?

KEQI. Titta själva! Beundra det här!

Keqi kastar en näve karameller på golvet. Liri rullar fram från disken och ser på dem.

KEQI. Jag gick för att följa vår gamla linnesömmerska till bussen. Och när jag svängde om hörnet på väg tillbaka… Då står den här uslingen (*han pekar på Edona*) och delar ut karameller till kvarterets trashankar. Hon strör hela nävar över dem! Hon har bestulit mig, den uslingen!

LIRI. Morbror, det kan hon inte ha gjort, vi har inte såna karameller i butiken och har aldrig haft det.

KEQI. Då betyder det att hon har stulit pengar av mig. Och köpt karameller för dom! Öppna kassan, Liri!

LIRI. Varför ska jag öppna den om vi inte har haft en enda kund sen imorse? Det finns inte så mycket som en lek[2] i kassan.

KEQI. Varför säger alla emot mig i det här huset! Alla! Har jag varit för snål med prygel?! (*Han går själv in bakom disken och öppnar kassan.*) Visitera henne, Teuta!

LIRI. Har du inget bättre för dig.

TEUTA. Varför just jag?

KEQI. Hade du kanske tänkt att jag skulle ställa mig och klämma på min egen brors hustru? Du är kvinna.

Teuta går fram till Edona och känner på hennes kläder.

LIRI. Mamma, gör det inte!

KEQI. Tyst med dig! Tycker du synd om en tjuv?! Eller är du i maskopi med henne? Stjäl ni ihop från mig?!

Edona gör inte motstånd. Teuta sticker in handen i klänningens urringning vid Edonas bröst och plockar fram ett litet fyrkantigt föremål. Det är en mobiltelefon.

KEQI. Se dä-ä-är! Vad var det jag sa!

[2] Det vill säga den albanska valutan: en *lek* = hundra *qindarka*. För undvikande av missförstånd kan man evt göra ngt med ordet *qindarka* istället. (*Ö.a.*)

TEUTA. Vad är det här för nåt? En telefon?

Keqi går fram till Teuta, tar ifrån henne telefonen och studerar den. Så måttar han oväntat ett slag mot Edona.

LIRI. Morbror! Nej! Sluta! (*Griper tag i Keqis kläder.*)

Keqi hejdar sig.

LIRI. Rör henne inte, morbror. Det är min telefon.

En lång paus.

KEQI. Mycket ska man få höra… Det var väl… Var har du fått tag i den?
TEUTA (*plötsligt*). Jag har köpt den till henne.
KEQI. Du?!!
TEUTA. Än sen? Klart flickan ska ha en telefon. Vad är det för ont med det?
KEQI. Vad? Vad?!! Hur understår du dig att fråga nåt sånt? Den har ju en klocka!!!
TEUTA. Vadå för klocka?

Keqi far fram till henne och trycker upp telefonen i ansiktet på henne.

KEQI. Här, ser du nu…! Här!!! Man kan ta reda på vad klockan är med den! En kvinna får inte bära klocka! Det har hon inte rätt att göra! Varken klocka eller hatt! Du hade lika gärna kunnat köpa byxor åt henne, din toka!!!
LIRI. Fast klockan går att stänga av.
KEQI. Stänga av?! Jag ska nog stänga av den…

Keqi kastar telefonen i golvet och stampar på den.

KEQI. Här har du din klocka! Här! Och här! Så du ville bli en man?! Här har du! (*Plötsligt stönar han till och tar sig för hjärtat.*)
TUETA. Va? Nu igen? (*Hon kastar sig mot sin bror.*)
KEQI (*knuffar undan henne*). Rör mig inte, din orm! Ni vill se mig död.
TEUTA. Vad säger du, Keqi! Vad är det för ord!

KEQI. Om jag dör kommer ni att spridas för alla vindar.

LIRI. Lev i hundra år till, morbror!

TEUTA (*tar fram en liten tabletterburk*). Här har du dina tabletter, ta en.

Keqi tar en tablett.

KEQI. Ja, förgifta mig bara. Du går bara runt och väntar på att jag ska dö. För då kommer ni att kunna köpa telefoner för mina pengar och gå runt med klockor, är det det du inbillar dig?

TEUTA. Jag inbillar mig ingenting.

KEQI. Det gör du helt rätt i. Inbilla dig ingenting. Ni har ingenting att säga till om! Och ingenting i det här huset är ert. Och ert liv är inte mer värt än en hunds.

TEUTA. Som du vill, Keqi. Du är man, du är familjens överhuvud. Kom så går vi, så att du får lägga dig och vila.

KEQI. Era omsorger kommer att störta mig rakt ner i graven. Där får jag vila. Medan ni kommer att dansa på den. Med era nakna magar. Och sen kommer amerikanarna, och då kommer ni att få se… (*Han gör en karakteristisk gest med händerna.*)

Bakom hyllorna hör man skramlet av en hink som välts omkull.

TEUTA. Den dumsnuten! Kan inte ens hålla en spann i händerna.

KEQI. Vem är det?

TEUTA. Det är bara vår unga hustru. Jag bad henne skura golven, istället välte hon omkull spannen. (*Hon skriker.*) Det hade varit bättre om du slog in skallen!

KEQI. Jag är så trött på er allihop. Om någon hade vetat. Om jag hade vetat…

TEUTA. Kom, Edona, hjälp mig. Vi följer med Keqi in till sovrummet. (*Hon skriker.*) Och städa upp efter dig! Hör du det, Rozafa?!

KEQI. Tjut inte. Huvudet känns som om det skulle spricka också utan din hjälp. Varför tjuter du jämt?

TEUTA. Jag ska vara tyst, Keqi. Jag ska vara tyst.

Teuta och Edona tar Keqi under armen och leder in honom i huset.

LIRI. Nå? Kom ut nån gång, så jag får titta på dig.

Rozafa kommer ut från hyllorna. Blir stående med huvudet sänkt.

LIRI. Ta upp telefonen. Men försiktigt, så att den inte går sönder helt.

Rozafa gör som hon blir tillsagd, ger Liri telefonen. Liri studerar den en stund.

LIRI. Ingen fara, skärmen är hel. Om jag bara lindar lite tejp runt så kommer den att vara helt ok. Den kommer att funka. Är det din?

ROZAFA. Va?

LIRI. Är det din kavaljer? Som gav Edona pengar och telefonen?

Rozafa svarar inte.

LIRI. Då är det alltså det. För nån annans kan det inte vara. Jag har ingen telefon, och jag har ingen att ringa till. Inte Edona heller. Hon pratar ju överhuvudtaget inte. Bara tiger och lyssnar. Precis som du nu.

Rozafa svarar inte.

LIRI. Vår gamla linnesömmerska sa att hon hade sett Edona med nån kille. Och att han gav Edone pengar. Varför det? Du kanske vet? Jag trodde inte heller på henne. Jag trodde att hon hade tappat den sista resten av förstånd. Men sen kom farbror på Edona med dom där karamellerna. Det där är en grej hon kör, hon kan få för sig att ge bort det sista hon äger till första bästa gatungar. Jag ger henne lite godis till ungarna ibland, för själv vågar hon inte sno från farbror. Men det vågar jag. Jag är inte det minsta rädd för honom. Tror du mig inte? Ge mig den där ölburken. Som står där bredvid dig.

Rozafa tar ner en ölburk från hyllan och ger till Liri.

LIRI. Om jag får lust så dricker jag. Men just nu vill jag inte. (*Hon skakar burken häftigt.*) Här, ställ tillbaka den. Nu blir det kalas för någon av de lokala alkisarna. Så gör jag ofta. Än sen? På nåt sätt måste man underhålla sig. Jag får ju inga telefoner av några killar. Jag känner överhuvudtaget inga män. Men det gör du.

Rozafa svarar inte, hon snörvlar.

LIRI. Börja inte gråta bara. Det gör mig galen. Inget lipande, hör du det? I det här huset är det ingen som lipar. Här är det hata och förbanna som gäller. Om du börjar lipa kommer du att få ta Edonas plats. (*Paus.*) Tar de dig till betäckningen varje natt?

Rozafa nickar.

LIRI. Dom gamla satkärringarna. Kan dom inte bärga sig.

ROZAFA. Varför gör dom så med mig? Han är ju… ett missfoster. Ett galet missfoster! Jag lyckas inte bli av med hans lukt hur mycket jag än tvättar mig. Dom håller honom fastkedjad, han går inte ens på toaletten själv. Visste du det?

LIRI. Jag vet. Sali är vårt alldeles eget vidunder. Man hade kunnat skrämma barn med honom. Tro bara inte att hans galenskap kommer att gå i arv till ert barn. Edona hade en svår förlossning, dom fick dra ut vår Sali med tång. Det var barnmorskan som skadade hans hjärna, som förstörde honom. Så därför har dom hållit honom gömd för människor sen han var liten. Och ljugit. Ljugit för varje steg dom tagit. Jag hatar dom. Dom berättar för alla att han inte kan sätta sin fot utanför hemmet av rädsla för blodshämnd. Det är lögn. Det är ingen som är ute efter oss längre. I maj har det gått tio år sen de slog ihjäl den sista.

ROZAFA. Vem då?

LIRI. Du var mig en nyfiken en. Ställ tillbaka ölen och sätt igång att arbeta. Annars kommer mor tillbaka, och då blir det skrika av.

Rozafa tar emot burken från Liri och ställer upp den på hyllan.

ROZAFA (*tyst*). Och telefonen?

LIRI. Ja? Vad är det med den?

ROZAFA (*efter en kort tvekan*). Får jag tillbaka den?

LIRI. Det får du. Om det är din.

ROZAFA. Det är det.

LIRI. Då ska du få tillbaka den. Jag ska bara laga den först.

ROZAFA. Kan du det?

LIRI. Jag ska försöka. Om jag lyckades fixa datorn på egen hand ska jag nog klara av en telefon också.

ROZAFA. Så du har en egen dator?

LIRI. En laptop. Den är gammal, men bra. Amerikansk. Dom snodde den av några nato-killar i Jugoslavien. Medan kriget fortfarande höll på. Så det är en riktig veteran. Tejpen är det enda som håller ihop den.

ROZAFA. Och internet? Har den internet?

LIRI. Stopp där, sakta i backarna! Här sitter vi mitt i medeltiden, och du ber om guld och gröna skogar? Klart att jag inte har nåt internet.

ROZAFA. Vad ska du då med en dator till?

LIRI. Vem tror du tar hand om bokföringen här? Moder Teresa? Man får vara glad att dom låter en hålla på med datorspel. Kort sagt, kom tillbaka i natt så ska du få din telefon. Jag ska visa dig allt.

ROZAFA. Edona håller mig inlåst hela natten. Efter att hon har hämtat mig hos Sali.

LIRI. Snälla, jag ber dig! Låsen i det här huset går att öppna med bara fingret. Har du en hårnål?

ROZAFA. Ja.

LIRI. Men då så. Då låser du upp med den.

ROZAFA. Jag vet inte hur man gör.

LIRI. Jag lärde mig när jag var sju. Du kommer också att lära dig. Om du inte är fullkomligt hopplös.

ROZAFA. Men tänk om Edona hör det? Hennes rum ligger bredvid mitt.

LIRI. Hör på här. Om hon har gått med på att smuggla in en telefon till dig, och inte har avslöjat dig redan, då kommer hon definitivt att sova som en stock vad det här beträffar.

ROZAFA. Varför tror du hon har gick hon med på det? Jag har ju…

LIRI. Bedragit hennes son? Din egen make?

ROZAFA. Ja… Så blir det ju. Fast du ska inte tro att jag bedrar honom. Inbilla dig ingenting! Mike och jag är bara…

LIRI. Mike? Så du har alltså ihop det en utlänning?

ROZAFA. En amerikan. Han jobbar på ambassaden.

LIRI. Nu har du haft riktig tur!

ROZAFA. Varför det?

LIRI. Det finns ingenting i världen som morbror Keqi hatar mer än amerikaner. Men det är inte det du har haft tur med. Utan med Edona hatar morbror Keqi till och med mer än han hatar amerikanarna. Det är därför hon inte har avslöjat dig. Och det skulle inte jag heller ha gjort.

ROZAFA. Hatar ni verkligen varandra så mycket allihop?

LIRI. Det är bara att vänja sig. Att hata är lättare än att älska. Du märker snart själv.

Tystnad.

LIRI (*lyssnar efter*). Mamma är på väg tillbaka. Gå och låtsas att du arbetar åtminstone.

Rozafa nickar och går. Teuta kommer in.

TEUTA. Det var med nöd och näppe att vi fick honom lugn, han ville vända upp och ner på hela rummet hos Edona.

LIRI. Har han inget bättre för sig.

TEUTA. Jag är så trött. Herregud så trött jag är.

LIRI. Varför flyttar vi inte härifrån?

TEUTA. Vart då. Oss vill ingen veta av.

LIRI. Inte här heller. Vi lever värre än hundar.

TEUTA. Du bär syn för sägen. Att skälla och morra är det enda du duger till. En hund är precis vad du är. Skäller på mig, skäller på morbror. När du egentligen borde visa aktning för honom. Slicka hans händer.

LIRI. Varför det?

TEUTA. Han är man, familjens överhuvud, han drar försorg om oss.

LIRI. Jodå, så det sprutar ur öronen på honom.

TEUTA. Om bara Rinor hade varit i livet… då hade det…

LIRI. Visst, visst, fortsätt bara! Det hade varit bättre om dom hade slagit ihjäl mig istället för honom. Det är ju det du menar, du har det på tungan, tror du inte jag hör det!

Tystnad.

TEUTA. Och din telefon då?

LIRI. Om den nu är min. Så vad?

TEUTA. Ingenting.

Teuta går fram till hyllan med öl och tar precis den burk som Liri har skakat. Hon öppnar den. En stråle av skum dränker hennes klänning och rinner ner på golvet. Liri skrattar ljudlöst.

Teuta springer in bakom hyllorna. När hon är ensam igen inspekterar Liri telefonen ännu en gång.

LIRI. Ingen fara, det här går att laga. Visst gör det det.

Teuta kommer tillbaka igen. Hon inspekterar hyllorna febrilt. Hon letar efter någonting.

LIRI. Mamma?

TEUTA. Var?!

LIRI. Vad?

TEUTA. Var är dom…? Dom där…

LIRI. Vilka då?

TEUTA. Testerna. Graviditetstesterna.Var?

LIRI. Är du galen? Vad ska du med dom till?

TEUTA. Dom är inte till mig, din idiot. Hon… kräks i toaletten… När jag kom in så höll hon på och… (*Hon visar.*)

LIRI. Spyr Rozafa?

TEUTA. Var är testerna?

LIRI. Under disken. Där har morbror stuvat undan alla kvinnogrejer.

Teuta rusar in bakom disken och börjar rota runt. Hon lägger upp förpackningar med bindor, blöjor etc på disken.

LIRI. Mamma, det har ju bara gått en vecka.

TEUTA. Som om du begriper dig på det här. Här är dom!

Teuta nappar åt sig graviditetstesterna och springer tillbaka till toaletten.

LIRI (*till den trasiga telefonen*). Nå, Mike, ska du bli pappa eller inte? Vad tror du själv?

Ljuset slocknar.
Mörker.

Scen 3

Det är en kvav natt i maj. Ändå är fönsterluckorna stängda i Liris rum så att ljuset inte ska synas ut till innergården, mot vilken fönstren i samtliga husets rum vetter.

Ett muller hörs på avstånd, det åskar över staden.

Liri sitter i sin rullstol bredvid ett rangligt bord och spelar något datorspel på en urgammal och tejpad laptop. Man hör inte ljuden från spelet, men att döma av allt är det något slags skjutspel.

Rozafa befinner sig i hörnet av rummet, nära fönstret. Hon står på en pall med händerna högt ovanför huvudet: i dem håller hon en mobiltelefon, tejpad också den. Man hör hur den tar emot ett sms. Rozafa klättrar ner, läser meddelandet. Hon ler.

LIRI (*sliter sig från spelet*). Vad skriver han då?

ROZAFA. Äsch… Att han älskar mig, att han inte kan leva utan mig.

LIRI. Stopp, det skrev han ju i förra meddelandet.

ROZAFA. Han skriver det varje gång. Han älskar mig!

LIRI. Jag förstår inte. Om han redan har sagt det en gång, varför säga det en gång till?

ROZAFA. Har du aldrig varit förälskad?

Liri svarar inte.

ROZAFA. Förlåt, nu sa jag nog nånting dumt.

LIRI. Som om det skulle gå att bli förälskad i mig?

ROZAFA. Tja…

LIRI. Jag fattar.

ROZAFA. Varför sköter du inte om dig själv?

LIRI. Gör jag väl.

ROZAFA. Du borde borsta håret. Sminka dig, måla naglarna. Det är inte snyggt så där.

LIRI. Som om jag inte hade något bättre för mig. Tror du jag vill att morbror Keqi ska dra ut dom där målade naglarna på mig med en tång sen? Du har bott hos oss i två månader, men du har visst fortfarande inte fattat var du har hamnat…

ROZAFA. Men kära Liri, det är ju ingen som pratar med mig mer än du. Morbror Keqi ser mig inte ens, det är som om jag inte fanns. Din mamma skriker hela tiden. Och Edona säger ingenting. Hon bara ser på en och säger inget. Skitläskigt. (*Oväntat skrattar hon till.*)

LIRI. Vad är det?

ROZAFA. Äsch… Jag kom bara ihåg en sak. Från när jag var liten. Jag var hemskt förtjust i ananas, och jag bad hela tiden att pappa skulle köpa det till mig. Och när vi inte hade några pengar sa pappa alltid att om jag åt ananas för ofta så skulle jag bli stum… Så jag trodde alltid att stumma människor bara har ätit för mycket ananas… Visst är det komiskt?

LIRI. Edona är inte stum. Hon kan prata. Hon vill bara inte.

ROZAFA. Men varför? Hur kan man inte vilja prata?

LIRI. Jag har ofta ingen lust. Särskilt när mamma börjar ställa en massa frågor.

ROZAFA. Så då är det nån sjukdom hon har?

LIRI. Jo, ja. Förmodligen. Det är bara ingen som bryr sig.

ROZAFA. Och du då?

Liri svarar inte.

ROZAFA. Jag visste det, nu sa jag nåt dumt igen. Det är verkligen svårt att vara din vän ibland.

LIRI. Är vi vänner då?

ROZAFA. Ja. Det tror jag. Ja.

LIRI. Jag har bara haft en enda vän innan. För länge sen. Men hon var konstig. Vi låg på sjukhus tillsammans. På nätterna smekte hon sig själv med våtservetter, och sen torkade hon dom på elementet.

ROZAFA. Fy så äckligt. Varför det?

LIRI. Dom här servetterna var nåt slags brev till Satan för henne, som hon förvarade under brösten sen… Hon bad djävulen om allt möjligt… olika saker… Kort sagt, hon var galen, vad kunde man vänta sig. Och alla runtom oss var likadana. Ett helt sjukhus fullt med knäppisar.

ROZAFA. Och vad gjorde du på ett sjukhus för knäppisar? Var du…?

LIRI. Nej, jag är helt frisk. Morbror Keqi betalade för att jag skulle bli inlagd där… istället för att hamna i fängelse.

ROZAFA. Fängelse? Du? För vad?

LIRI. Jag var ung och dum och hamnade i trubbel.

ROZAFA. När jag var liten och det hände nånting brukade pappa alltid säga: ”Var inte ledsen, nu går vi och tar en kopp te.”

LIRI. Det här var en annan sorts trubbel. Där hjälpte inget te.

ROZAFA. Jag tycker fortfarande att det hjälper. Pappa är död, och ändå sätter jag mig fortfarande och dricker te och tänker att jag inte är ensam när jag har haft en tuff dag.

LIRI. Det är du inte heller. Du har ju… (*Liri kan inte förmå sig att uttala ordet ”mig”.*) Du har ju din man.

ROZAFA. Oj, Liri, prata inte om honom är du snäll. Nämn honom inte ens. Jag tackar gud varenda dag för att dom slutade ta mig till honom så fort dom fick veta att jag är gravid. Redan det är tillräckligt för att jag ska älska mitt barn. För att det befriade mig från…

LIRI. Var det så illa?

Rozafa svarar inte.

LIRI. Jag minns till exempel inte min pappa överhuvudtaget. När han dog förklarade hans familj mig och min bror som oäkta för att slippa ge ifrån sig arvet. Vi blev förskjutna. Och mamma blev tvungen att be morbror Keqi att få bo hos honom. Han tog emot oss, trots skammen.

ROZAFA. Så då är han snäll?

LIRI. Vem?

ROZAFA. Morbror Keqi?

LIRI. Jag vet inte. Ibland är jag beredd att slå ihjäl honom.

ROZAFA. Jag också.

Paus.

LIRI. Du frågade om Edona. Jag ska berätta. Nittonhundranittiosju, när upproret började nere i syd, började folk råna vapenlagren. Och sen tågade de mot Tirana. Och då tutade morbror Keqi i Edonas make att han skulle bege sig söderut, till Berat, för att skaffa fram vapen.

ROZAFA. Vad skulle han med vapen till?

LIRI. Vad han skulle med vapen till? För att sälja vidare. Det var många som handlade med vapen på den tiden… Edona var höggravid, hon gick de sista månaderna med Sali i magen, ändå följde hon också med. Dom tänkte att det skulle gå smidigare om dom åkte tillsammans. Att en man med en gravid hustru lugnt kunde röra sig som han ville. Så dom åkte alltså båda två. Ändå blev han ihjälslagen av soldater, medan Edona själv… Kort sagt, sen dess pratar hon inte. Och vad hon var med om där nere och hur det gick till är det ingen som vet. Hon var medvetslös och täckt av blod när dom kom hem med henne. Och när Sali fick huvudet skadat under förlossningen – då blev det ännu värre. När jag var liten tyckte jag synd om Sali, jag brukade leka med honom. Men sen när jag blev större glömde jag bort honom. Jag gick aldrig in i hans rum. På den tiden när jag fortfarande kunde gå alltså… Lyssnar du på mig eller?

ROZAFA (*textar ett meddelande på telefonen*). Förlåt mig, snälla, jag måste bara svara Mike, han väntar.

LIRI. Naturligtvis.

Rozafa skriver klart meddelandet, går bort till hörnet av rummet, klättrar upp på pallen och håller upp handen med telefonen.

ROZAFA. Det är så konstigt… På mitt rum har jag ingen täckning alls. Men hos dig… (*Hon ställer sig på tå.*)

LIRI. Så det är bara därför du kommer in till mig.

ROZAFA. Nej! Struntprat! Vi är ju vänner! Jag tycker det är hemskt intressant att vara med dig.

LIRI. Jo jag tackar – ”intressant”!

ROZAFA. Nej, jag menar det!

LIRI. Det är jag som tycker det är intressant att vara med dig. Sen du började komma och hälsa på vaknar jag lycklig på morgnarna.

Telefonen meddelar att sms:et har gått iväg. Rozafa klättrar ner igen.

LIRI. Vad skrev du till honom?

ROZAFA. Jag skrev till honom… Jag skrev till honom… Att jag älskar honom o-fant-ligt! (*Hon snurrar runt i rummet, skrattar, faller ner på sängen.*)

LIRI. Så vackert.

ROZAFA. Jag är en sån dumbom… Jag är redan arton, jag är gift, jag väntar barn… Liri! Jag drömmer så vackra och omöjliga drömmar… Och jag är helt säker på att en vacker dag kommer jag att vakna upp i ett annat liv. Tillsammans med Mike. Långt långt härifrån.

LIRI. Och sen då? Finns det nånstans en plats där en kvinna betraktas som en människa?

ROZAFA. Naturligtvis! (*Paus.*) Jag ska berätta en sak för dig nu, du måste bara svära först på att du inte avslöjar mig.

LIRI. Hur ska jag kunna svära? För att en ed ska gälla måste man hålla handen på nåt heligt föremål. Annars gäller den inte. Så står det i Kanun.

ROZAFA. Jag tror jag blir galen med er. Ge henne något heligt föremål! (*Ser sig om i rummet.*) Nu vet jag!

Rozafa slår upp laptoppen så att man ser skärmen. Skärmsläckaren utgörs av ett porträtt av Moder Teresa.

ROZAFA. Så! Svär vid Moder Teresa!

LIRI (*lägger handen på skärmen*). Jag svär vid Moder Teresa att jag inte ska berätta för nån!

Paus.

ROZAFA. Mike föreslår att jag ska fly till Amerika.

LIRI. Hur då, till fots?

ROZAFA. Spela inte dum. Med flyg förstås.

LIRI. Som om dom kommer att släppa in dig i Amerika! Du som inte ens har några dokument. För dom har morbror Keqi låst in i kassaskåpet.

ROZAFA. Då får jag väl stjäla dom därifrån på nåt vis.

LIRI. Är du galen?!

ROZAFA. Än sen? Det är mina dokument. Och guldet i det där kassaskåpet är också mitt. Det är kvar efter mamma. (*Hon gråter.*)

LIRI. Sluta, gråt inte!

ROZAFA. Tänk om det inte är hans barn? Tänk om det inte Mikes… Utan Salis?

Paus.

LIRI. Så du och Mike har alltså…?

ROZAFA. Ja.

LIRI. Och varför har du inte berättat nåt för mig?

Plötsligt sätter Rozafa ett finger för läpparna. Hon tar några steg mot dörren och lyssnar efter. I samma ögonblick hörs en tyst knackning på dörren.

TEUTAS RÖST. Liri, det är jag. Sover du? Öppna.

Rozafa börjar fara runt i rummet, Liri pekar på fönstret. Rozafa öppnar den ena fönsterluckan och klättrar ut på gården. Det knackar på dörren igen.

LIRI (*med låg röst*). Jag kommer. (*Hon rullar fram till dörren, låser upp.*)

Teuta kommer in i rummet.

TEUTA. Varför låser du dörren? (*Vädrar i luften.*) Har du rökt nu igen?

LIRI. Har du inget bättre för dig. Jag spelar dator. Vad vill du?

TEUTA. Jag kan inte sova. Det är kvavt. Och det åskar.

LIRI. Mamma, ta en tablett och gå och lägg dig igen.

TEUTA. Jag har redan tagit en, det hjälper inte.

Teuta låser dörren, går fram till bordet och ställer ner en flaska på det.

TEUTA. Bourbon. Dom säger att det är amerikanskt hembränt. Men det är ljug förstås. Allt amerikanskt är gjort i Kina. Men det gör inget, det går bra med kinesiskt också. Drick.

LIRI. Varför det nu då?

TEUTA. För att hedra din brors minne. Det är årsdagen idag. Tio år. Har du glömt det?

LIRI. Nej. Jag minns.

Liri dricker direkt ur flaskan, gör en grimas.

TEUTA. Så, ge den till mig.

LIRI. Du har tagit en tablett.

TEUTA. Än sen?

LIRI. Man får inte kombinera alkohol och tabletter. Vi tänker inte magpumpa dig sen.

TEUTA. Äsch, det är inte mycket till tabletter numera, mest krita. Jag har köpt min medicin hos Emin Shpachia hela mitt liv, men sen han dog hjälper inget längre. Jag har varken fått behålla min sömn eller mitt liv. Och inte min död heller. (*Paus.*) Nå, har du druckit klart?

Liri nickar.

TEUTA. Och?

LIRI. Helt okej. Jag överlever.

TEUTA. Det var bra. Och nu – berätta.

LIRI. Nej mamma. Inte den här gången. Snälla.

TEUTA. Jag vill höra det.

LIRI. Du har hört det varje år. Alla tio år. Du kan allt utantill. Det kanske räcker nu?

TEUTA. Här är det jag som bestämmer när det räcker.

LIRI. Men varför?

TEUTA. För att jag vill vara säker på att du inte har glömt nånting.

LIRI. Jag har inte glömt, mamma! Jag har inte glömt nånting! Jag minns allt!

TEUTA. Berätta då!

LIRI (*efter en kort tystnad*). Rinor gick för att döda Petrit Vukai. Jag följde med honom.

TEUTA. Nej. Inte så. Börja från början.

LIRI. Jag ska, mamma. Morbror Keqi kallade till sig Rinor. Han sa att hans farbrors mördare hade kommit tillbaka till Tirana. Han sade att det står i Kanun: ”Blod kan endast tvättas bort med blod.” Att vi måste hämnas. Han gav honom en pistol. Och en adress.

TEUTA. Tog Rinor emot pistolen med en gång?

LIRI. Ja. Han tvekade inte.

TEUTA. En riktig man. Fortsätt.

LIRI. Morbror Keqi sade att det inte är en enkel sak att utföra en *gjakmarrja* på rätt sätt: man måste döda sin fiende öppet, så att ens offer ska förstå vem som dödar honom och varför. Och så frågade han Rinor om han hade lagt allt på minnet.

TEUTA. Och det hade han, han hade huvudet på skaft.

LIRI. Jag sa till Rinor att jag tänkte följa med. Han svarade att *gjakmarrja* inte var nånting för kvinnor. Men jag lyckades övertala honom att ta mig med. Jag sa att om dom dödar honom så vill jag dö tillsammans med honom. ”Varför det nu då?” sade han. Han sade alltid ”varför det nu då” när han ville göra sig lustig över nån. Och så skrattade han sådär.

TEUTA. Han skrattade inte.

LIRI. Som du vill, mamma. Han skrattade inte.

TEUTA. Vad hände sen?

LIRI. På morgonen gjorde vi oss i ordning och åkte ut till gamle Vukais hus. Jag hade med mig en kniv.

TEUTA. Visste Rinor om det?

LIRI. Nej. Han hade aldrig gått med på det. Så kom vi fram. Klättrade över staketet. Gamle Vukai arbetade ute i trädgården. Han var hemskt gammal såg vi. Jag förstod med en gång att det var han fast jag inte hade sett honom en enda gång i livet. Kanun säger att det är förbjudet att döda en blodsfiende i hans eget hus, men Vukai var ute i trädgården. Trädgården är inget hus, sa jag. Nej, trädgården är inget hus, svarade Rinor. Jag förstår än i dag inte varför han höll med mig. Varför stoppade jag inte honom? Trädgården är kanske inget hus, men det förändrar ingenting. Ingenting förändrar nåt. Vi hade gjort vårt val. Rinor gick fram. Han hälsade och frågade gubben vad han hette. När han sa sitt namn sköt Rinor. Han sa nånting mer till gubben också, men jag hörde inte vad, jag stod bakom ett träd.

TEUTA. Du gömde dig.

LIRI. Ja, jag gömde mig. Jag var rädd. Gubben Vukai låg på marken, men Rinor bara fortsatte och fortsatte att prata.

TEUTA. Vad sa han?

LIRI. Jag vet inte, mamma! Jag minns inte! I den stunden kunde jag bara tänka på en enda sak. Hur vi skulle kunna fly därifrån.

TEUTA. Så du såg inte pojken?

LIRI. Nej. Först hörde jag skottet. Jag vände mig om. Ett barn kom springande mot oss, lille Vukai, med ett vapen i händerna. Jag vände mig om mot Rinor, för att varna honom, men då låg Rinor redan på marken bredvid gubben. Och pojken kom springande mot oss. Det vill säga mot den döende gubben. Mig såg han inte ens.

TEUTA. Vad gjorde du då, Liri?

Liri svarar inte.

TEUTA. Vad gjorde du sen? Svara.

LIRI (*tyst*). Jag dödade honom.

TEUTA. Högre.

LIRI. Jag dödade honom. Jag dödade en åttaåring, gubbens barnbarnsbarn. Jag stack kniven i honom. Jag stod och såg på medan han dog.

TEUTA. Du dödade den siste av familjen Vukai. Och i den stunden tänkte du inte på din bror.

LIRI. Nej, det gjorde jag inte. Jag visste att han också var död. Och då betydde det ingenting för mig vad som skulle hända med mig.

TEUTA. Och du såg inte att gamle Vukai fortfarande levde?

LIRI. Nej.

TEUTA. Och du såg inte hur han tog pistolen ur Rinors hand? Och du hörde inte skottet?

LIRI. Nej. Jag stod och såg på medan barnet dog. Det här barnet som jag precis hade dödat. Sen blev jag träffad i ryggen av nånting. Och allt blev svart.

Tystnad.

TEUTA. En gång när jag var barn tog far med mig och min storasyster till staden Pogradeci när han skulle dit i nåt ärende. Under Enver var det ingen som hade privat bil, så vi åkte tåg. Det var en lång resa, det tog åtta timmar innan vi var framme, kanske mer. Pappa hade druckit vin och satt och sov på bänken. Det var vår, bergen var så vackra, allt stod i blom. Vi satt som fastklistrade vid fönstren. Tåget gick så långsamt att en kille i vår vagn, en ung soldat i ridbyxor och linne, hoppade av i farten och började plocka blommor, alla blommor han kom åt, huller om buller, till en jättelik färggrann bukett. Jag minns hur gärna jag ville att han skulle ge den där buketten till mig, och det var jag förmodligen inte ensam om – alla kvinnor i vagnen betraktade scenen tigande och hänfört. Det är märkligt hur väl jag minns det här efter alla år, aldrig i livet tror jag att jag har längtat så intensivt efter att få nånting. Men jag kunde naturligtvis inte göra några anspråk på den. Jag hade inte det

minsta hopp om att denna bukett skulle tillfalla mig. Vem var jag? Ingen. En krokig och skranglig tonåring. Men med min syster var det en helt annan sak. Keqilia var en skönhet. Det gick inte att slita blicken från henne. Som jag älskade henne. Och så avundsjuk jag var på henne. Hon var redan en ung kvinna, och med sina väldiga svarta ögon hade hon all rätt i världen att drömma om den där buketten… Nu rullade tåget in i en vid kurva och började öka hastigheten. Alla i vagnen blev oroliga att soldaten på väg hem skulle hamna efter, de flämtade till. Han hoppade kvickt upp på fotsteget och gick in i den mörka tamburen på vagnen där gardinerna fladdrade och slog i fönstren, och på en och samma gång vände alla kvinnorna sina spända ansikten mot honom. Vem, vem skulle få blommorna…? Och så gav dom till mig. Det är allt. Sen minns jag inget mer. Min lycka måste ha varit fullkomlig i den stunden. Och vet du, Liri, efter den dagen har jag aldrig mer varit avundsjuk på min syster. Och det vet hon om. Men vad hon inte vet, det är hur starkt jag hatar henne. För att hon skickade min son i döden. För att min dotter fick en kula i ryggen och aldrig mer kommer att kunna gå. Men en vacker dag kommer hon att få veta det. Utan tvekan. Hör du vad jag säger, Liri?

Teuta reser sig upp och går mot dörren.

LIRI. Ge mig lite tabletter, mamma. Ge mig lite tabletter. Jag vill somna och inte minnas nånting. Ge mig lite tabletter.

Teuta tar fram en tablettburk och kastar den på Liris säng.

TEUTA. Ta inte alla på en gång bara. (*Hon går.*)

Liri tar upp burken och ser länge på den.
Utanför fönstret börjar det åska.
Mörker.

Scen 4

Innergården till morbror Keqis hus. Hit ut vetter alla dörrar som leder in till männens och kvinnornas halva av huset, liksom fönstren i samtliga rum.

Överallt hänger hornförsedda kranier med vitlöksknippen – det är skyddsamuletter.

Här är också ett sommarkök inrett under ett skärmtak: spis, bord och bänkar. På bänkarna sitter Gumman och Edona. Gumman är i färd med att klippa mönster ur ett tyg som hon har brett ut på bordet. Edona syr. Gumman mumlar för sig själv medan hon arbetar, efterhand börjar man kunna urskilja hennes ord, och snart hör man vad hon säger.

GUMMAN. Så ung som hon var borde hon inte ha hunnit löpa runt. Men så såg jag att hon började bli rund om magen. Nå, tänkte jag, då är det väl Guds vilja. Ifjol dog ju alla mina kattor. Sju stycken hade jag, och nu var hon den enda kvar. Så jag gladde mig åt att ha en kull på väg. Men inte var det några kattungar det, utan bara som hon hade vatten i buken. Och det vattnet tog långsamt livet av henne. Framemot slutet var hon mager som en sticka, och all päls hade hon tappat. Och jag min toka såg inte sjukan hennes förrän slutet var nära. En morgon väckte hon liv i mig i ottan med sina skrik. Hon låg där och skakade vid mina fötter, redan på väg bort. Och jag satt där och klappade henne och tänkte: »När ska det äntligen bli min tur? Kanske nu med en gång efter henne?« Nå, sen reste jag mig och svepte in henne i en handduk och begravde henne. Det var det. Sen hade jag ingen kvar. Gud hade tagit alla. Vad är gud för något. Gud är döden. Vad ska man med gud till om det inte finns någon död. Och alla har rätt att dö. Inte sant?

Edona svarar inte, hon syr.

GUMMAN. Det är så skönt att prata med dig, Edona. Du har sånt tålamod. Du orkar lyssna på en gammal gumma. (*Hon reser sig tungt och sträcker på korsryggen.*) Sådär ja, nu har vi klippt upp tyget till särkar åt pojken, vi hann innan det skymde. Imorgon tar jag med mig alltihop och börjar brodera. Och du har fållat lindorna ser jag? (*Hon ser på dem, nyper i tyget.*) Du har gjort ett gott arbete, Edona. Stygn vid stygn. »Den som snålar på sömmen tappar snart hela hästskon.« Så sa min make alltid. Fast han var en usel ryttare. Och du då, tänker du på din salig make ibland? Inte?

Edona svarar inte, hon syr.

GUMMAN. Det gör jag, jämt och ständigt. Ibland ligger jag vaken ända till gryningen och går igenom mitt unga liv. (*Hon skrattar.*) Inte ens i sömnen vandrar gamla och unga samma väg – dom drömmer om helt olika saker. Eller hur? Du är fortfarande ung. Och jag har varit ung. Och Keqi. Och Teuta. Och din make – Guezim. Och deras far – Voksan Raqipi – var också ung en gång. Jag kände honom. Vi bodde grannar. Han hade en gammal vän, dom var som ler och långhalm – Petrit Vuqai. Dom hade tjänstgjort i armén tillsammans, och sen hade Petrit slagit sig ner i trakten. Keqilia föddes efter att hennes äldste bror hade dött. Voksan ville ha en ny son, så därför uppfostrade han sin dotter som en pojke. Sen kom Teuta, och då började ett alldeles fritt liv för Keqilia, som om hon verkligen växte upp som man. Varje gång modern försökte sätta på flickan en klänning hotade Voksan henne: ”Håll dig borta från min son!” Han var sträng. Det var inte förrän Guzim föddes som Voksan äntligen veknade och kunde se flickan i Keqilia. Men då var det så dags. Man kan inte göra kokkaffet till bönor igen. Voksan och Petrit Vukai beslöt sig för att förena sina släkter genom att gifta bort Keqilia till Petrits son Alban. Men hon satte sig på tvären. Hon vägrade blankt att gifta sig med Alban, fastän det var en grann pojk. Då avlägger jag hellre eden och blir en *burrneshë*, sa hon. Hellre det än att jag gifter mig. Och hur mycket Voksan än skämdes inför familjen Vukai så protesterade han inte, i synnerhet inte med tanke på att Keqi redan innan hade varit som en son för honom. Så Keqi avlade kyskhetslöftet, klippte av sig håret, drog på sig byxor och blev man i lagens mening. Vad hon inte kunde veta nånting om var vilket agg Alban nu hyste mot hela hennes familj för hennes vägrans skull. Innan ett år gått till ända knuffade han i fyllan till Keqis far på gatan. Det blev slagsmål. Voksan var starkast och slog ihjäl pojken. Han slog in huvudet med en sten. Han borde ha flytt med en gång, men han blev kvar. Han hoppades att han skulle kunna komma till tals med Petrit i kraft av deras gamla vänskap. Dessutom fanns det vittnen som kunde intyga att det hade varit Alban själv som startat bråket. Det var bara det att Petrit inte var på humör att prata. Han sköt Voksan, med gevär. (*Paus.*) Så vid sjutton års ålder var Keqi plötsligt inte bara en ”svuren jungfru” utan också familjens överhuvud. Nu hade hon definitivt ingen väg tillbaka. Nu var hon tvungen att försörja en hel familj. Mor, syster, lillebror. Och med det oket på axlarna drar man inte på sig en klänning. Petrit hamnade i fängelse… På Envers tid var det hårda straff mot blodshämnd… Och hans familj fick brått att lämna Tirana, dom flyttade söderut någonstans. (*Paus.*) Undrar varför jag berättar allt det här för dig. Det bara rinner ur mig på gamla dar, som ur en gammal trasig säck.

Teuta kommer in, i ena handen håller hon en yxa, i den andra en nackad tupp.

GUMMAN. Nu är det färdigsjunget, min vän. Du trodde väl också att livet skulle vara för evigt, och så slutade det så här.

Teuta kastar ifrån sig tuppen på bordet alldeles bredvid tyget.

GUMMAN. Teuta! Är du galen?! (*Hon tar bort det uppklippta tyget och den blodiga tuppen från bordet.*)

TEUTA. Lite blod är inte hela världen! Det är bara att tvätta av i lite kallvatten.

GUMMAN. Det är inte alls bara att tvätta av. Blod är inget man förvandlar till vatten sådär utan vidare. Blod tar alltid ut sin rätt. Det här arbetet är fördärvat, vi får börja om från början. (*Hon samlar muttrande ihop tygstyckena.*) Ojojoj, det här var ett dåligt tecken, ett riktigt dåligt tecken.

TEUTA. Och vad ska jag göra åt det? Spika upp ett getkranium till kanske? Som om vi inte levde som på en kyrkogård redan som det är. Inga amuletter kan rädda det här huset.

Teuta tar tuppen och börjar ursinnigt plocka den.

GUMMAN. Du måste skålla honom först.

TEUTA (*tyst*). Jag har god lust att skålla dig… (*Slänger ifrån sig tuppen.*) Ni kan fara och flyga båda två, både du och tuppen! Jag är trött på er! (*Hon går mot dörren.*)

Liri kommer inrullande genom dörren.

LIRI (*till Teuta*). Har Rozafa inte kommit tillbaka än?

Teuta viftar irriterat undan henne och försvinner in i huset.

GUMMAN (*till Liri*). Vad heter det där nu igen? Jag glömmer hela tiden…

LIRI. Vad då för nåt?

GUMMAN. Det där som Rozafa tänkte göra med sig.

LIRI. Ultraljud, mormor. Hon tänkte göra en ultraljudsundersökning.

GUMMAN. Och då kan dom alltså … *se* om det blir en pojke eller flicka?

LIRI. Det sägs så, ja.

GUMMAN. Jag begriper bara inte varför man ska slösa pengar på sånt? På min tid tittade vi på formen på magen bara.

LIRI. Numera gör man allt mer vetenskapligt.

GUMMAN. Det kommer inget gott ur er vetenskap. Varför så bråttom? När ungen väl föds, då kommer ni att få se. Jag hade aldrig väntat mig något sånt av Keqi. Verkligen inte.

LIRI. Det var det ingen som gjorde.

GUMMAN. Jag tror jag ska gå. Jag blir nog inte kvar till kvällsmaten.

LIRI. Stanna kvar, snälla tant. Så fort morbror Keqi kommer tillbaka med Rozafa sätter vi oss till bords.

GUMMAN. Det är ingen idé att stanna. Mor din har nackat hanen, men inte ens börjat plocka honom. Hon har bara lämnat honom som han är. Jag kommer både att hinna hem och äta min kvällsmat innan er soppa är klar. Dessutom börjar min teveserie snart. Nej, jag går jag. Det gör jag.

Edona hjälper gumman på fötter och leder henne till dörren.

GUMMAN (*vänder sig om*). Säg åt mor din att vi blir tvungna att börja om från början med tygen.

LIRI. Det ska jag, tant. På återseende.

GUMMAN. Gud signe dig, min kära.

Edona leder ut den gamla. Ett fönster öppnas i den kvinnliga halvan av huset och Teuta tittar ut på gården.

LIRI. Har hon gått?

Liri besvarar inte frågan.

TEUTA. Känns som om hon pratat hål i huvet på mig idag, den gamla kråkan. Åt skogen med hennes bebiskläder! Jag hade hellre sytt själv än att behöva lyssna på henne. Och lindor ska dom ha! Vi säljer blöjor i butiken, men åt vår egen unge syr vi lindor. Vem ska tvätta dom sen om jag får fråga?

LIRI. Inte jag åtminstone.

TEUTA. Det är ett som är säkert! Vi har två arbetshästar i det här huset – jag och Edona. Ni rider på oss.

LIRI. Ni är inte mycket att rida på. Blir det nån kvällsmat idag?

TEUTA. Klart det blir, oroa dig inte. Röj av bordet så länge. (*Hon försvinner in i rummet igen.*)

Liri rullar fram till bordet och samlar ihop de utbredda tygstyckena. Hon får syn på en blodfläck, håller upp den mot ljuset och studerar den. Teuta kommer in på gårdsplanen.

TEUTA. Jag blev tvungen att slakta tuppen för att få gumman att gå sin väg. Annars hade hon säkert stannat kvar på kvällsmat också.

LIRI. För att spara en ynka tallrik soppa?

TEUTA. För att spara mig själv och mina stackars nerver. (*Paus.*) Hoppas Keqi inte skumpat sönder henne på sin gamla kärra. Så hon inte missfall ovanpå allt.

LIRI. Mamma, vad ska *du* med det där barnet till?

TEUTA. Om du bara räknar efter lite. Du har väl lärt dig att räkna i skolan?

LIRI. Vad är det jag ska räkna?

TEUTA. Keqi är sextiofem. Jag är inte heller ung längre. Vart ska vi ta vägen den dag han dör? Vem kommer att ärva huset?

LIRI. Jag vet inte.

TEUTA. Inte jag heller. Men inget hus kan stå utan en man. Och vad har vi för män? Vem ska försvara oss? Dåren Sali?

LIRI. Du har fått det här huset på hjärnan! Här går det inte ens att andas! Vi flyttar…!

TEUTA. Och vart hade du tänkt flytta, dumskalle?

LIRI. Vart som helst! Så långt härifrån som möjligt. Vi kan hyra en lägenhet. Bara du och jag.

TEUTA. Och vad ska vi leva på?

LIRI. Jag skaffar mig ett jobb. Jag hittar en reparationsverkstad nånstans. Jag ska laga tveteapparater, telefoner…

TEUTA. Har du blivit galen, flicka! Vem skulle vilja att en kvinna lagar hans teve? Vilken riktig man?

LIRI. Mamma, det är andra tider nu. Allt är annorlunda…

TEUTA. På vilket sätt är det ”annorlunda”? Och var nånstans? Det är männen som styr världen. Så har det alltid varit och så kommer det alltid att vara. Äsch, varför förklarar jag det här för dig, du behöver ju inte veta nåt om män. (*Hon springer upp.*) De har kommit!

Morbror Keqi kommer in på gården, stödd på sin käpp. Bakom honom leder Edona in den ljudlöst gråtande Rozafa.

TEUTA. Va? Vad har hänt? Dom har väl inte haft sönder barnet?

KEQI. Led in henne i huset, Edona. Och lås ordentligt om henne.

Edona leder in Rozafa i kvinnohalvan.

TEUTA. Men vad är det som har hänt då? Kan du förklara?

KEQI (*till Liri*). Du också – försvinn härifrån!

LIRI. Varför det?

KEQI (*hötter med käppen*). Iväg med dig!

Liri rullar in i huset. Morbror Keqi sätter sig tungt på bänken och slår händerna om huvudet.

KEQI. Herregud, varför ska detta drabba mig?!
TEUTA. Keqi, skräms inte!
KEQI. Varför?!
TEUTA. Vad kan jag göra för mig, käre bror? Vad?
KEQI. Låt mig vara!
TEUTA. Du måste lugna dig…
KEQI. Låt mig vara säger jag!

Teuta springer fram till fönstret närmast bänken där Keqi sitter, slår upp fönsterluckorna och kikar in i rummet.

TEUTA. Liri, ge mig tabletterna! Och flaskan… du vet vilken jag menar… Sätt fart!

Teuta kommer tillbaka till Keqi. I händerna har hon tablettburken och en påbörjad flaska bourbon.

TEUTA (*medan hon tar fram några tabletter*). Här. Ta dom här.

Keqi försöker skjuta undan hennes hand, men inte desto mindre lyckas Teuta få in tabletterna i munnen på honom. Sedan är det dags för bourbon. Morbror Keqi dricker direkt ur flaskan, kvider till och grimaserar.

KEQI. Vad är det här för en smörja?
TEUTA. Medicin. Kinesiskt hembränt.
KEQI. Du vill visst förgifta mig…
TEUTA. Så! Nu räcker det! Är du en man eller inte? Berätta!

I samma ögonblick kommer Edona utspringande genom dörren till kvinnohalvan. Hon kastar sig till morbror Keqis fötter och slår armarna om hans stövlar. Och ylar, ylar och ylar…

KEQI. Hon har visst redan berättat…
TEUTA. Berättat vad? Tyst med dig, Edona! Tyst med dig, säger jag. Annars slår jag dig!

Edona lugnar sig en aning, men håller fortfarande hårt om morbror Keqis ben. Han tar upp plånboken ur fickan och tar fram en ultraljudsbild ur den. Han sträcker fram den mot Teuta.

TEUTA (*betraktar bilden*). Vad är det här för nåt?
KEQI. Det är en flicka. En flicka!

Edona rycker åt sig bilden ur Teutas hand och försöker kvidande urskilja någonting på den. Teuta sätter sig tungt bredvid Keqi.

TEUTA. Så vad gör vi nu?
KEQI. Jag vet inte.
TEUTA. Du ljuger, du vet allt. Annars hade inte den här yra hönan varit här.
KEQI. Hur talar du till din bror egentligen?
TEUTA. Keqi, hör på mig… Jag har aldrig sagt det här till dig…
KEQI. Nå…?
TEUTA. Om du har den minsta rest av kvinna kvar i dig… Gör det inte… Tvinga inte flickebarnet att… Hon är ju fortfarande själv bara ett barn… Ha förbarmande med henne… (*Hon gråter.*)
KEQI. Den minsta rest av kvinna…? Sa du kvinna? Och mig då, är det nån av er som nånsin har haft nåt förbarmande med mig…? Jag har inget liv med er! Överhuvudtaget! Jag hatar er! (*Börjar storgråta.*) Ni har stulit mitt liv och nu vill ni inte ge tillbaka det… (*Han reser sig upp.*) Redan imorgon ska hon göra abort! Hör ni det?! Imorgon! Jag är en man! En man! Det finns ingen kvinna i mig! Ni ljuger! Imorgon! Med en gång! Detta barn ska aldrig födas!

Plötsligt kommer Edona på fötter. Hon rycker åt sig yxan som Teuta lagt ifrån sig på bordet och måttar ett hugg mot Keqi. Teuta tjuter till av skräck. Keqi slår Edona i magen med käppen, så att hon tappar yxan och sjunker ner på marken. Keqi måttar ett nytt slag.

TEUTA. Nej! Keqi, det räcker! Om du slår ihjäl henne hamnar du i fängelse! Vi kommer att svälta ihjäl!

Keqi kastar ifrån sig käppen. Teuta tar tag i Edona och släpar in henne i huset. Keqi vacklar bort mot dörren till männens halva av huset. Liri kommer utrullande genom dörren till kvinnornas halva.

LIRI. Morbror!
KEQI. Vad vill du? (*Fortsätter mot dörren.*)
LIRI. Morbror, vänta!

KEQI (*han sluddrar*). Försvinn…

LIRI. Morbror, vi har inte gett Sali mat idag. Ge mig nyckeln så ska jag köra och ge honom nåt att äta.

Keqi hejdar sig vid dörren, tar stöd mot väggen och trevar efter nyckeln vid midjebältet. Han ger den till Liri. Öppnar dörren.

LIRI. Morbror, vänta, det är fel nyckel!

Keqi hejdar sig och tar den andra nyckeln från midjebältet. Byter nyckel med Liri. Går in till sig. När Liri är ensam kvar rullar hon ut till mitten av gården.

Det börjar mörkna. Liri ser upp mot himlen med nyckeln i ett fast grepp. Det är tyst i huset.

Hon rullar fram till ett av fönstren och drar ut en hårnål ur håret. Joxar lite med låset i fönsterluckorna och slår sedan upp dem.

LIRI (*in i rummet*). Klä på dig fort. Ta telefonen. Och klättra ut på gården. Gör det tyst bara.

På nytt rullar Liri ut till mitten av innergården. Hon ser sig oom. Rozafa kommer utklättrande genom fönstret, klädd i ett långt nattlinne. Liri vinkar henne till sig. Rozafa går fram till henne.

LIRI (*sträcker fram nyckeln till henne*). Det här är nyckeln till kassaskåpet.

ROZAFA. Har du…

LIRI. Tyst. Ja, jag har stulit den. Mamma har gett Keqi sina tabletter, han kommer snart att somna. Jag hade kunnat köra dit själv, men där är ett trappsteg, så därför får du gå själv. I kassaskåpet ligger dina dokument, ditt guld, och dessutom pengar…

Rozafa pussar Liri.

ROZAFA. Tack! Tack ska du ha!

LIRI (*lösgör sig*). En sak till.

ROZAFA. Vad?

LIRI. Bland de andra pappren ligger mitt pass också. Ta det också.

ROZAFA. Varför?

LIRI. Rozafa, han kommer att slå ihjäl mig när han får veta att vi har rånat honom. Jag tänker rymma tillsammans med dig.

ROZAFA. Vart då?

LIRI. Till din Mike. Till ambassaden.

ROZAFA. Stopp, vänta. Jag kan inte ta dig med mig. Hur ska jag förklara för Mike vem du är?

LIRI. Jag är din vän. Jag hjälpte dig att rymma.

ROZAFA. Du är min vän, ja. Det stämmer. Så är det… Men vad tänker du göra sen?

LIRI. Måste vi diskutera det precis här och nu?

ROZAFA. Ja, det måste vi. Mike vet inte ens om att jag är gravid än.

LIRI. Har du inte berättat nåt?

ROZAFA. Jag har bara… inte hunnit. Och förresten, varför måste jag rapportera allt till dig?

LIRI. Är du helt dum eller?

ROZAFA. Kalla inte mig för dum! Så himla smart som du själv är. Jag tänker inte ta med dig nånstans. Du kan bli kvar här.

LIRI. Va?

ROZAFA. Du hörde rätt. Se på dig själv bara, vem vill ha en sån som dig i Amerika? Ditt missfoster!

LIRI (*efter en kort stund*). Begriper du att jag kan börja skrika nu?

ROZAFA. Än sen då. Skrik du bara. Skrik så mycket du vill.

LIRI. Då kommer alla att komma springande. Och här står du med kassaskåpsnyckeln i handen.

ROZAFA. Skrik du bara. Jag tänker säga att det var du som tvingade mig. Att du har tvingat mig att göra en massa dåliga saker. Varenda natt har du tvingat mig att…

LIRI. Vad pratar du om?

ROZAFA. Du begriper inte, eller hur? Nej, hur skulle du kunna det! Du som är oskuld fortfarande! Fast dom kommer att begripa precis vad jag pratar om. Dom kommer att begripa, du ska få se. Och då kommer du att råka riktigt illa ut. Dom kommer att skicka tillbaka dig till det där sjukhuset med knäppisar. Det är precis där du hör hemma, ditt perversa missfoster! Skrik då. Så högt du kan. Nå? Varför skriker du inte?

LIRI (*efter en kort stund*). Jag förstår. Jag förstår alltihop. Du är likadan som dom. Jag förstår. Ni är likadana allihop.

ROZAFA. Knip din vidriga käft. Eller så svär jag vid gud att jag börjar skrika själv.

Liri slår händerna för ansiktet. Rozafa går in i männens halva av huset. Från kvinnornas halva kommer Teuta ut på gården, klädd i ett långt nattlinne. Hon går ljudlöst fram till sin dotter och lägger handen på hennes axel. Liri rycker till.

LIRI. Mamma!

TEUTA. Tyst, skrik inte. Jag hörde alltihop. Låt henne gå.

LIRI. Mamma lilla…! (*Hon gråter.*)

TEUTA. Låt henne gå.

Teuta vänder dotterns rullstol om och börjar köra henne mot huset.

I samma ögonblick hörs ett skott från männens halva. Teuta springer fram till dörren till den och försvinner in i huset.

LIRI. Nej, nej, nej, nej… Bara inte det… Nej, nej, nej…

Teuta kommer ut ur igen, hon ger Liri Rozafas mobiltelefon.

TEUTA. Jag vet inte hur den här saken funkar. Ring 129.
LIRI. Polisen?
TEUTA. Det är för sent för ambulansen. Han har dödat henne.

Med darrande händer försöker Liri slå rätt nummer. Keqi kommer ut ur huset.

KEQI. Vänta lite, Liri.
TEUTA. Keqi, om vi inte ringer polsien själva kommer grannarna att göra det. Då blir det ännu värre.
KEQI. Värre? Hur skulle det kunna bli värre?!
TEUTA. Ring, Liri!
KEQI. Det behövs inte. När vi installerade larmet i butiken drog dom in en kabel till kassaskåpet också. Så dom kommer snart hit. Men det är en sak vi måste hinna med först. (*Till Teuta.*) Ge mig lite vatten. Jag har svårt att prata. Och huvudet håller på att sprängas…

Teuta går bort mot bordet.

KEQI. Vad hade hon där att göra? Vad hade hon i kikaren?
LIRI (*tyst*). Hon hade ingen aning om larmet.

Teuta kommer med en kanna vatten. Keqi dricker girigt.

KEQI. Teuta, det är dina tabletters fel. Du måste sluta att stoppa i dig dom, dom kommer att ta livet av dig.
TEUTA. Ja, Keqi. Jag ska kasta dem.
KEQI. Liri, flickan min. Vi har hemskt ont om tid. Därför måste du tala sanning. Visst är du oskuld?

LIRI. Morbror, jag…

KEQI. Bara svara! Det är en enkel fråga.

LIRI. Ja, morbror… Ja!

KEQI. Det var bra. Nu tänker jag be dig uttala en ed.

TEUTA. Ska jag hämta en ikon?

KEQI. Vi hinner inte, Teuta. (*Han tar av sig medaljongen han har runt halsen.*) Det här är ett foto av Rinor, jag bär det alltid på mig. Svär vid din brors porträtt att du…

LIRI (*skriker*). Neeeej!

KEQI. Teuta, vi behöver en kniv så att vi kan skära av hennes hår.

Teuta går fram mot bordet.

LIRI. Nej, morbror! Nej!

KEQI. Liri, mitt barn. Snart kommer polisen hit. Och för bort mig.

TEUTA. Keqi, du har inte gjort dig skyldig till nånting! Flickan tänkte råna dig. Du såg inte vem det var du sköt mot.

KEQI. Det där spelar ingen roll nu. Det viktigaste är nåt annat. Den här familjen behöver en man. Förstår du vad jag pratar om? Förstår du det, Liri?! Nån måste ta hand om alla de andra. Nån måste älska dem… Just det var jag inget vidare på, men du… Du kommer att kunna det…

LIRI. Nej! Nej! Jag vill inte!

Teuta kommer med en kniv.

TEUTA. Hon är med på det, Keqi. Jag känner min flicka.

KEQI. Hon måste själv säga det. Jag måste höra det med egna öron… Så att jag förstår att allt inte har varit förgäves…

TEUTA (*till Liri*). Allt kommer att bli bra! Jag är med dig! Vi är ju samma familj… (*Hon omfamnar sin dotter.*)

LIRI. Mamma, mamma, mamma… (*Hon gråter.*)

KEQI. Ta medaljongen i din hand. (*Hon lägger medaljongen i Liris hand.*) Upprepa efter mig. Jag svär…

Någonstans inifrån huset hörs Edonas tjut.

KEQI. Upprepa efter mig! Jag svär!

LIRI. Jag svär… Jag svär! Jag svär!

Mörker.

Slut.